

Kubina Ágnes

A barokk oboaversenyek jelentősége a zenekari szólamok interpretálásában

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészeti-és művelődés-

történeti tudományok besorolású

doktori iskola

Budapest

2010

I. A kutatás előzményei

A barokk oboáról, a hangszer változásairól, irodalmáról, a zenetörténet állandó alakulásában, folyamatában betöltött szerepéről számtalan helyen olvashatunk. Hangszertörténeti könyvek sokasága fest színes képet az ókorig visszanyúló történettel büszkélkedhető duplanádas hangszer eredetéről, funkciójáról, használatának sokrétűségéről. Legszemléletesebben tárja elénk mindezt John Henry van der Meer *Hangszerek az ókortól napjainkig* albuma. (Budapest: Zeneműkiadó, 1988) Gunther Jopping *Oboe & Fagott* című képekkel és kottapéldákkal illusztrált nagyszerű könyvében (Mainz: Schott, 1984) részletesebben olvashatunk nemcsak a hangszer történetéről, hanem irodalmáról is úgy zenekari-, mint szólódarabok tekintetében. Ám a zeneirodalom oboaszólóinak összefüggéseit előadói szempontból e kiadvány sem taglalja.

A barokk zene, valamint a concerto műfajának vizsgálata – akárcsak a hangszertörténet – olyan területei a zenetudománynak, amelyek nagy hagyományokkal bírnak. Módunkban áll neves tudósok e témákat részletesen elemző munkáit tanulmányozni, ezeket összevetni, összehasonlítani. Olyan kiváló szerzők kutatásainak eredményeire támaszkodhatunk, mint Claude V. Palisca (*Barokk zene*. Budapest: Zeneműkiadó, 1976), Karl H. Wörner (*A zene története*. Budapest: Vivace Zenei Antikvárium és Kiadó, 2007)

vagy Nikolaus Harnoncourt (*Zene mint párbeszéd*. Budapest: Európa Könyvkiadó, 2002)

Egyes szerzők versenyművek területére fókuszáló műveikben részletesebben szólnak az oboaversenyekről. Hans Engel professzor (*Das Instrumentalkonzert. Eine musikgeschichtliche Darstellung*. Wiesbaden: Breitkopf & Härtel, 1971) kitér ugyan Marcello, Vivaldi és Telemann néhány concerto tételének elemzésére, valamint említést tesz más barokk szerzők szóló oboára írt versenyműveiről, de ezeket csupán érintőlegesen, felsorolásszerűen teszi. A valamennyi hangszert érintő, átfogó zenetörténeti műben – amelynek első kötetében Hans Engel a versenyművel, mint műfajjal a kezdetektől az 1800-as évekig foglalkozik – természetesen nincs mód a barokk oboaconcertókat sem részletesebben elemezni, sem az oboairodalomban betöltött funkciójuk jelentőségét kellőképpen kidomborítani.

Walter Kolneder *Antonio Vivaldi* életéről és művészetéről szóló művében (Budapest: Gondolat Kiadó, 1970) részletesen foglalkozik ugyan a három tételes barokk concerto atyjának versenyműveivel a ritmus, a dallamvilág, a harmóniak, a forma kezdő-, középső-és zárótételek esetében, a dinamika, a tempó, az agogika, az artikuláció és a számozott basszus tekintetében, ám – az akkori kutatási eredményeknek megfelelően – tévesen csak 10 oboaversenyről számol be. Kolneder csupán egyetlen mondatot

szentel könyvében Vivaldi, mint concerto szerző oboához fűződő viszonyának, a hangszer kantábilis módon való kezelését említendő.

Siegfried Kross Telemann versenyműveit bemutató könyve (*Das Instrumentalkonzert bei Georg Philipp Telemann*. Tutzing: Hans Schneider, 1969) is csak általános elemzéssel szolgál a kevert német ízlés jeles képviselőjének concertóiról. Az oboaversenyeket a *Besetzung* és a források – esetenként a kiadások – megjelölésével, kottapéldákkal kiegészítve csupán felsorolja.

Arthur Hutching professzor műve kizárólag a barokk kor versenyműveit veszi górcső alá (*The Baroque Concerto*, London: Faber and Faber, 1973), ám az oboaconcertók segítségével inkább csak szerzőik stílusát szemlélteti, illetve hasonlítja össze és nem tér ki e művek előadói követelményeinek jellegére és jelentőségére.

A barokk zene előadómódjával Robert Donington foglalkozik e témát teljes részletességében kifejtő, minden aspektusából megvizsgáló, átfogó művében. (Budapest: Zeneműkiadó, 1978) Gyakorló muzsikusként számára megkülönböztetett figyelemre tarthat számot Nikolaus Harnoncourt *A beszédszerű zene* (Budapest: Editio Musica, 1988) című nagyszerű írása, amelyben izgalmas és újszerű, mégis veszélyes szélsőségektől mentes nézeteiről olvashatunk a barokk zenék előadását illetően. Ezek a remek könyvek sem fordítanak azonban külön figyelmet az oboaversenyekre.

II. Források

Értekezésemben a már említett szakkönyveken kívül a rendelkezésemre álló zenei könyvtárak (Zeneakadémia Könyvtára, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Gyűjteménye, az Országos Idegennyelvű Könyvtár Zenei Gyűjteménye), kotta-, könyv-, folyóirat- és CD gyűjteményére, valamint saját könyvtáram, kotta-és CD gyűjteményem témába vágó kiadványaira támaszkodom. A disszertáció Bibliográfiája természetesen számot ad e könyvekről, amelyek szilárd alapot szolgáltatottak a barokk oboa és a barokk versenyművek tanulmányozásához, a kor szerzőinek komponálási tradícióival, előadói szokásaival kapcsolatos ismereteim bővítéséhez. A zenekari oboaszólások részleteinek idézéséhez a Nemzeti Filharmonikus Zenekar Kottatárának anyaga állt rendelkezésemre.

III. Módszer

Munkamódszerem újszerűsége a téma megközelítésének újdonságából fakad. Előadóművészként és szakközépiskolai oboa tanárként a zenei pálya olyan két egymásra támaszkodó, egymást kiegészítő, egymással szerves koherenciát mutató területének szellemi közege vesz körül nap mint nap, hogy nem lehetett a barokk koncertók és a zenekari oboa szólások összefüggéseinek evidenciája mellett elmennem. A különböző nemzetek zeneszerzőinek tételszám,

hangnem, technikai nehézség, érzelmi hőfok, stílus tekintetében oly eltérő oboaversenyei egy dologban hasonlóságot mutatnak: nagyban hozzájárulnak a későbbi korok szerzőinek zenekari műveiben az oboa szólások helyes megszólaltatásához szükséges hangszer-technikai és interpretációs tudás megszerzéséhez.

A szubjektíven szelektált barokk oboa koncertók megfelelő részleteit párhuzamba állítom főként a XIX. és XX. századi zenekari irodalomban fellelhető oboa szólások és híres oboa-, illetve angolkürt szólók különböző technikai problémáinak szemléltetésére alkalmas taktusaival. A párhuzamba állított részleteket kottapéldákkal illusztrálom.

Rávilágítok a barokk koncertókból profitált szellemi tőke későbbi szerzőknél is kamatoztatható lehetőségének pszichológiai hátterére.

Részletesen elemzem – rendhagyó módon, előadóművészi szempontból – Vivaldi RV 447- es C-dúr koncertóját, valamint teljesen egyéni, szubjektív aspektusból közelítem meg a barokk koncertókról és általában a hangszeres előadó művészetről megfogalmazott gondolataimat.

IV. Eredmények

A technikai szempontból az oboázás fundamentumának tekinthető barokk concertók és a szóló darabot, oboaversenyt nem írt, ám hangszerünket a zenekari irodalomban szóló feladatokkal megtisztelő zeneszerzők műveinek összefüggését zenekari művészként és szakközépiskolai oboa tanárként szükségesnek láttam behatóan tanulmányozni. Az izgalmas, újszerű téma feldolgozása és megfogalmazása a dolgozatban párhuzamba állított kottarészletekkel igazolt evidenciája ellenére sem került még deklarálásra és lejegyzésre.

Tény, hogy az oboa szólóirodalmának, egyben hangszeres képzésének gerincét adják a barokk versenyművek. Jelentőségük azonban – túl klasszikus értékeket képviselő, s ezért múlhatatlan aktualitásukon – abban is megmutatkozik, hogy előadóművészi és hangszer-technikai szempontokat figyelembe véve, zenetörténeti korszakokon átívelő pozitív hatásuk számtalan spektrumával szembesülhetünk. Hangszeres tudásunk fejlődési szakaszainak megkerülhetetlen állomásai, művészi pályánk megalapozói. E concertók segítségével tudjuk a későbbi korok remekműveit is megszólaltatni, hitelesen interpretálni. A barokk magzatvíz-közegében tudunk csak üzenetközvetítővé növekedni.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Már Zeneakadémiai tanulmányaim alatt, 1987-ben volt szerencsém felvételt nyerni a Magyar Állami Hangversenyzenekarba. Kobayashi Ken-Ichiro vezető karmesterrel, valamint számtalan neves magyar és külföldi dirigenssel dolgozhattam együtt hazai és külföldi hangversenyeken Európa-és világszerte. Az 1997 óta Nemzeti Filharmonikus Zenekar néven működő, Kocsis Zoltán által vezetett együttesnek 23 éve vagyok tagja.

Az évek során a szimfonikus zenekari irodalom szinte teljes repertoárját volt módomban megszólaltatni, barokk művektől kezdve a klasszicista stíluson és a romantikán át egészen a XX., sőt immár a XXI. századi, kortárs zenéig. E széles, zenetörténeti korszakokat átfogó repertoár jeles darabjainak folyamatos interpretálása során a zenekari irodalom oboa szólamairól teljes képet alkothattam. Első és második oboa, angolkürt, valamint oboa d'amore szólamok üzeneteit tolmácsolhattam a közönségnek. Ismereteim révén és a barokk versenyművek tanítása által részt vállalhatok a jövő zenész nemzedékének nevelésében, az utánunk következő oboás generáció oktatásában, a zenekari előadóművészi tradíciók lelkiismeretes átadásában, átörökítésében.